

„Norvegijos patirtis tradicinių šokių išsaugojimo ir sklaidos srityje“

Vykdydami tarptautinį projektą „Kultūra visiems“, mes, Lietuvos liaudies kultūros centro darbuotojai, spalio 16–18 d. viešėjome Norvegijos Biuskeriudo apskrityje esančiuose Olio ir Torpo miesteliuose, dalyvavome mokymuose bei kitose veiklose, skirtose perimti gerąją Norvegijos Karalystės patirtį tradicinių šokių srityje. Čia susitikome su projekto partneriais – Biuskeriudo savivaldybės atstovais bei tradicinių šokių ekspertu, mokytoju ir bene geriausiu šokėju Martin Myhr. Paskaitų, susitikimų, koncertų, apsilankymų jaunimo tradicinių šokių repeticijose ir kitų veiklų metu buvo kaupiamos žinios, vėliau diskutuojama, kaip jas būtų galima pritaikyti Lietuvoje. Tą patį spalio savaitgalį vyko ir projekto „Šokantis kaimas“ (norv. „Bygda dansar“) festivalis bei jaunimo stovykla „Savaitgalis Halingdalyje“. Atidžiai stebėjome abu šiuos renginius.

Biuskeriudo apskrities savivaldybė yra projekto „Šokantis kaimas“, trunkančio 3 metus, dalyvė. Čia su 15–19 metų jaunimu dirba, moko juos šokių per užsiėmimus, kūrybines dirbtuves bei skatina domėtis kultūriniu paveldu šios srities profesionalai. Per projektą siekiama stiprinti tradicinius šokius dviem atžvilgiais: kaip priemonę būti kartu – kaip socialinį kontekstą, bei kaip regiono instrumentinės muzikos ir šokių tradicijos palaikymo būdą. Projekto vykdytojai taip pat stengiasi vystyti ateities atlikėjų verslumą ir plėsti jų galimybes įsitvirtinti kultūrinio gyvenimo kontekste.

Išvykos visada padeda į tai, ką darome, pažvelgti tarsi iš šalies, ne tik kelti, bet gal ir atsakyti į probleminius klausimus, skatina aiškiai pasakyti, *kas yra kas*. Gyvoji tradicinio šokio tradicija Lietuvoje buvo jau, rodos, beišnykstanti. Deklaruojame, kad dabar ją gaiviname. Tačiau ar tai, ką gaiviname, ką šokame šiandien Lietuvoje, yra gyva tradicija, ar tik rekonstrukcija? Kokie tinkamiausi tradicinių šokių sklaidos pavidalai ir būdai XXI amžiuje? Kiek šokiai gali būti paveikūs bandant įtraukti į apmalšusį etnokultūrinį judėjimą jaunimą? Pasirodo, ne mes vieni svarstome šiuos klausimus: pasaulyje daugybė panašių reiškinių, kurie apmiršta, o vėliau tarsi iš naujo atgimsta. Prieš vykdam į Norvegiją, diskutavome su etnochoreologe Dalia Urbanavičiene, kuri dar ir pasidalijo įspūdžiais iš bendravimo su kitų šalių mokslininkais. Ji pasakojo, jog mes, lietuviai mėgstame pasiskųsti: dar po dešimties metų kaimuose nebeturėsime ką užrašinėti. O kitų šalių tyrinėtojai klausia: „Negi pas jus jau niekas vestuvių nebešvenčia, ar nebesvarbios pagrindinės kalendorinės šventės, apeiginiai veiksmai, papročiai?“ Mes įpratę vertinti tradicijų gaivinimą miestuose kaip folklorizmą. O štai jie svarsto: o gal tai natūralios raidos procesas? Taip pat D. Urbanavičienė nurodė, jog šiuo metu pasaulyje ryškėja du galimi teoriniai šokių tyrinėjimų modeliai – įprasta šokių folkloristika ir šokių antropologija. Pastaroji daugiau domisi tuo, ką šokiai reiškia žmonių gyvenime, per šokius bandoma geriau pažinti visuomenės gyvenimo procesus

(pagal *Šokėjos dalia*: pokalbis su J. Basanavičiaus premijos laureate Dalia Urbanavičiene. Iš: *Liaudies kultūra*, 2015, Nr. 6 (165), p. 20–31.).

Atsakymų į minėtus klausimus ieškome, apibendrindami išvykos Norvegijoje metu stebėtą realų šiandienos gyvenimą, o taip pat tyrinėdami ir gretindami tradicinių šokių išlikimo ir gaivinimo istoriją ten ir pas mus, Lietuvoje.

Norvegų tradicinių šokių išsaugojimo ir gaivinimo istorija įdomi, pamokanti, ilgesnė, komplikutesnė, kitokia, tačiau galinti mums nurodyti tendencijas, pamokyti, ko, galbūt, sulauksime ir mes.

Ją apžvelgiame, remdamiesi iškiliausio Norvegijos šokių tyrinėtojo Egil Bakka straipsniais („Or Shortly They would be Lost Forever: Documenting for Revival and Research“; „Heir, User or Researcher Basic Attitudes within the Norwegian Revival Movement“). Jis – iš dalies neotradicionalistų judėjimo narys, siekęs išsamiau, esmingiau filmuodamas, dokumentuodamas, publikuodamas tyrinėti tradicinius šokius. Po aukštojo mokslo baigimo iš karto pradėjo dirbti ir tebedirba iki šiol RFF (Radet for folkemusikk og folkedans) centre prie Trondheimo universiteto.

Tradicinių šokių gaivinimo judėjimas. Norvegija apie 400 m. buvo valdoma danų – nuo viduramžių iki 1814 m. Po Napoleono karų Danija prarado Norvegiją ir ši iki 1905 m. liko sąjungoje su Švedija. Tradicinės kultūros gaivinimo judėjimas prasidėjo dar XIX a. viduryje, kada Norvegija kovojo už savo nepriklausomybę bei prieš Danijos dominavimą tiek kultūrinėje, tiek kalbinėje sferose.

XIX a. Norvegijoje nebuvo likusios aristokratijos, vidurinioji klasė buvo taip pat negausi. Tad visuomenėje visi buvo gana lygūs. Kai kuriose vietovėse valstiečiai buvo savo žemės savininkai jau nuo viduramžių, tad jie jautėsi pakankamai nepriklausomi, netgi buvo išdidūs ir maištingi. Kai kurie mokslininkai – kultūrų tyrinėtojai – įžvelgia ypatingą šio bruožo svarbą, padėjusią išsaugoti tradicijas. Iki pat mūsų dienų šiose vietovėse ryškus savaiminis, o ne šokių gaivinimo judėjimo suformuotas, tradicijos paveldėtojų mentalitetas.

Taigi šokių gaivinimo judėjimas Norvegijoje skaičiuoja gerokai ilgesnę nei šimtmečio istoriją. Be to, apie 1960-uosius jis atsinaujino ir keitėsi, jo atstovai naujai įvertino savo tikslus, veiklos būdus ir rezultatus.

Judėjimas už nacionalines vertybes buvo tikrai masinis, gerai organizuotas, patriotinis. Jos tikslas buvo pasiekti, kad šokiai išliktų žmonių vartosenoje kaip įprastas dalykas, kad kiekvieno regiono žmonės rengtųsi savo gimtosios vietovės kostiumu ir šoktų savo šokius savuosiuose bendruomeniniuose susirinkimuose. Pagrindinė siekiamybė visada buvo ne parodyti, bet vartoti savo tradicinį paveldą.

Jau nuo XIX a. žmonės labai aiškiai pajuto, kad jų kostiumas, šokiai, muzika ir kitos folkloro formos turi ir konkrečią (rinkos) vertę. Nuo seno Norvegijoje būta šokėjų, apsirengusių tradiciniais kostiumais ir šokančių miesto scenose, pasilinksminimo salėse, karalių apsilankymų kaimo vietovėse metu. Dėl šios vertės suvokimo, o taip pat ir dėl prasidėjusio gaivinimo judėjimo, atsirado smuikininkų varžytuvės. Pirmosios įvyko 1888 m. Telemarko vietovėje. Ji nebuvo pasirinkta atsitiktinai – jos gyventojai pasižymėjo jau minėtu ypatingu savigarbos ir pasididžiavimo jausmu. Inicatyva rengti varžytuves sklido iš pačių žmonių, bendruomenės vadovų.

Prasidėjusios kaimo vietovėse, varžytuvės greitai išplito miestuose. Jau 1898 m. prie smuikininkų varžytuvėse prisidėjo ir šokėjai. Suformuluotu šių varžytuvių tikslu buvo muzikos būtent seniesiems šokiams išsaugojimas, gaivinimas ir tolesnė sklaida – tokių šokių kaip valsas ir polka bei šokių muzikos, grojamos akordeonu, paplitimas XIX a. kėlė grėsmę seniesiems norvegiškos kilmės šokiams. Varžytuvės iki šių dienų išliko labai svarbios gaivinimo judėjime. Beveik kiekvieną vasaros sezono savaitgalį šimtai šokėjų ir muzikantų dalyvauja kasmetinėse varžytuvėse, o žiūrovų jos sutraukia net kelis tūkstančius. Choreologas

E. Bakka pagrįstai vertina varžytuves kaip pasiekiančias stulbinančių rezultatų ne tiek gaivinimo judėjimo dalyvių (angl. *user*)*, kiek tradicijos paveldėtojų (angl. *heir*)* tarpe. Čia daugelis šokėjų šoka dėvėdami savo vietovei būdingą kostiumą, taigi varžytuvės daro teigiamą įtaką ir kostiumo gaivinimo judėjimui.

Labai anksti – dar XX a. pradžioje – tradiciniai šokėjai, kilę iš įvairių Norvegijos kaimo vietovių, bet jau gyvenantys miestuose, pradėjo savųjų tradicinių šokių pamokas. Nėra daug žinoma apie šiuos mokymus, bet tai buvo pirmosios atgimimo kregždės. Tuo pačiu laiku išryškėjo ir didelis kaimo jaunimo, besimokančio ir gyvenančio miestuose susidomėjimas nacionaline kultūra, kuri tarsi veržte įsiveržė į tuometines mokslo institucijas, viešąsias kultūrinės erdves, pradėjo daryti įtaką nacionalinei politikai.

Žinoma, nei tradicijos paveldėtojai (nešėjai), nei smuikininkai, groję dažniausiai solo, net ir šokėjai, šokę varžytuvėse pora paskui porą, negalėjo sukurti organizuoto judėjimo. Skirtingai nei naudotojai (angl. *users*), jie negalėjo suorganizuoti jokių sistemingų kursų, mokymų, ruošiančių šokių instruktorius. Jie perėmė keletą metodų iš savo pirmtakų, tačiau dažniausiai turėjo savo mokymo būdus. Nėra galimybės rasti kažkokių šių pirmųjų mokytojų veiklos aprašų, užrašų, savosios metodikos išdėstymo. Ypač iš tų ankstesniųjų, XX a. pradžios, laikų. To meto viešosiose erdvėse, scenose dominavo šokių gaivinimo judėjimo dalyviai, naudotojai.

Nacionalinis liberalaus jaunimo judėjimas. Kaip minėta, XIX a. pabaigoje atsirado pakankamai daug jaunimo, kilusio iš kaimo vietovių, bet baigusiu mokslus (pedagogikos, menų, žemės ūkio ir kt.) ir galinčio juntamai daryti įtaką kaimo gyvenimui. Besimokydami jie žavėjosi radikaliomis nepriklausomybės ir nacionalinės kultūros vertės iškelimo, o ypač – kalbos išsaugojimo, idėjomis. Studijuojantis jaunimas steigė klubus tiek kaimo vietovėse, tiek miestuose, kur galėjo susirinkti ir diskutuoti švietimo, nacionalinio atgimimo klausimais. Šios klubų diskusijos peraugo į nacionalinį liberalaus jaunimo judėjimą. Prasidėjo viešas atgimimo judėjimo etapas. Svarbu tai, kad lyderiai ir dalyviai dažniausiai buvo kilę iš kaimų, iš valstiečių šeimų. Taigi jie tarsi buvo tradicijų nešėjo statuso žmonės, regioninių bendruomenių atstovai. Tad, kad ir nedidele dalimi, juos veikė tikrų tradicijos nešėjų požiūris. Vis tik vienomis svarbiausių juos jaudinančių idėjų buvo norvegų kalba ir jos dialektai. Besirūpinančių nacionaliniu kostiumu buvo žymiai mažiau, o šokiu – dar mažiau.

Judėjimas siekė iškelti kaip vertybę tradicinius dalykus, kad jie būtų gerbiami ir vertinami tiek kultūrinio elito, tiek valdininkijos, bažnyčios. Siekta, kad per šias institucijas apie tai sužinotų ir tuo patikėtų visi žmonės. Be to, jie kėlė tokias vertybes kaip nacionalinis charakteris, elgsena, švietimas, padorumas. Žinoma, kostiumas, šokiai

ir muzika buvo nacionalinio identiteto simbolis, tačiau jų praktikavimas veikė ir kaip konkreti, telkianti žmones veikla.

Išskirtinė kostiumo ir šokių gaivinimo judėjimo figūra Norvegijoje – **Hulda Garborg** (1864–1935). Ji – tipinė naudotojų grupės atstovė, kilusi iš labiausiai urbanizuotos Norvegijos dalies, turinti šioji tokį supratimą apie tradicinę kultūrą, tiksliau, apie tai, kas galėjo būti vadinama šiuo vardu tais laikais. XX a. pradžioje ji tapo vadinamąja „pirmąja dama“, įgijusia pagarbą kaip nacionalinio judėjimo lyderė kostiumo ir šokio gaivinimo srityse. Ji taip pat buvo ir gerai žinoma autorė. 1901 m. ji recenzavo ir perleido danų folkloristo Hjalmar Thuren knygelę apie Farerų salų balades ir grandininius šokius. H. Garborg ir pati išmanė Norvegijos balades, artimas aprašytosioms iš Farerų salų. Pirmas Norvegijos baladžių rinkinys buvo išleistas 1853 m. ir laikomas nacionaline vertybe tiek literatūrine, tiek kalbos, dialekto prasme. Jos buvo svarbios kuriant bendrinę, tačiau besiremiančią dialektais, norvegų kalbą.

Atgimimo judėjimo svajonė buvo minėtų baladžių atgaivinimas. Tik kokio pavidalo jos turėjo būti? Iki tol jos buvo atliekamos kaimo dainininkų miesto žmonių ausiai ir estetikai nepriimtiniu stiliumi. H. Garborg sumanė atlikti šias balades šokant – būdų, aprašytų Farerų salose. Ji pritaikė norvegų baladėms salų šokių žingsnius, sukūrė kai kuriuos choreografinius elementus ir 1902 m. jos buvo atliktos sotinėje; talkino nacionaliniais kostiumais vilkėjusios jaunos šokėjos iš pažįstamų rato. Šį pasirodymą galima būtų įvardinti kaip simbolinę gaivinimo judėjimo gimimo dieną. Tai buvo, žinoma, kažkas visiškai nauja ir nematyta Norvegijos choreografinėje kultūroje. Iki tos dienos nebūtų galima rasti kokių nors įrodymų apie panašių grandinės šokių pagal balades šokimą, net jei ir būtų tikėta tokių šokių egzistavimo galimybe. Pasisekimo paakinta, kitais metais H. Garborg dėjo daug pastangų atgimimo judėjimo veikloje. Ji nuvyko ne tik į Farerų salas, bet ir į Islandiją rinkti medžiagos apie grandininius šokius. Grįžo geriau suprasdama žingsnius ir sukūrė choreografiją daugeliui norvegų baladžių. Šiuos kūrinius ji išspausdino, mokė šokti daugelio jaunimo asociacijų dalyvius. Jie, be to, ir dainavo šias balades, tačiau gana moderniu, neturinčiu daug bendro su tradiciniu dainavimu, stiliumi. Tais pačiais metais H. Garborg išleido rinkinį ir apie skirtingų regionų kostiumus, siekdama pagelbėti žmonėms, norintiems atgaivinti tradicinį rūbą. Jos požiūris ir veikla buvo labiau praktiniai ir pragmatiški. Praktiškumą ir grožį ji laikė svarbia kostiumo savybe, todėl siūlė adaptuoti kostiumą kasdieninei ir išeiginei nešiosenai, modifikuoti, atsižvelgti į šiandienos poreikius. Panašus požiūris pasireiškė ir šokių gaivinime, todėl ji drąsiai ėmėsi kūrybos, teigdama, kad stengiasi atsižvelgti į šių laikų poreikius. H. Garborg vylėsi, kad šokiai dainuojant balades taps įprastais šiuolaikiniame gyvenime. Tenka tik stebėtis, kaip greitai šie šokiai paplito visoje šalyje ir buvo svarbūs visą pirmąjį XX a. pusę: beveik visur Norvegijoje jų buvo mokoma, jie šokti visuose šokių klubuose, juos pamėgo netgi nepriklausantis organizuotam gaivinimo judėjimui jaunimas.

Baladžių šokių paplitimą turėtume laikyti jau kitos svarbios pionierės – **Klaros Semb** (1884–1970) ir kitų jaunimo organizacijų šokių mokytojų nuopelnu. K. Semb gimė Osle, o jos tėvai buvo kilę iš artimo sostinei regiono. Ji buvo H. Garborg mokinė, pašventusi savo gyvenimą liaudies šokiui ir kostiumui. K. Semb toliau vystė baladžių

šokius, jų reikšmė gaivinimo judėjime dar padidėjo. Tačiau ji domėjosi ir kaimo šokiais. Buvo svarbiu autoritetu ir kostiumo srityje, kurioje aktyviai reikėsi nuo 1920 iki 1950 m. Ši veikėja visų pirma žinoma kaip vartotoja, šokių gaivinimo judėjimo atstovė, tačiau ją galima laikyti ir viena pirmųjų tyrinėtojų. Ji ne tik rinko regionų šokius, stropiai juos dokumentavo, darė aprašus, bet ir mokė autentiškų kaimo šokių savo mokinius. Ji taip pat kritikavo savo mokytojos – H. Garborg – iniciatyvas modifikuoti kostiumą. Jos dėka vartotojų rate ėmė telktis kostiumų ir šokių tyrėjų ratas. Taip 1960 m. prasidėjo rimtas ir nuoširdus tiriamasis darbas. Jį lydėjo ir tam tikrų institucijų atsiradimas abejose srityse: nacionalinė *Bunad* (rūbo pavadinimas) ir liaudies kostiumo taryba, kuri pradėjo rinkti, dokumentuoti senuosius drabužius, organizuoti sistemingus mokslinius tyrinėjimus, tai buvo daroma su tikslu pagelbėti entuziastams regionuose, siekiantiems rekonstruoti drabužius; buvo įsteigta **Liaudies muzikos ir šokio taryba** (joje dirba ir E. Bakka).

* E. Bakka išskiria 3 žmonių grupes Norvegijos šokių gaivinimo judėjime, besiskiriančias skirtingu požiūriu į tradicinį šokį: tradicijos paveldėtojai, vartotojai (gaivinimo judėjimo šokių entuziastai) ir mokslininkai (tyrinėtojai). Tradicijos paveldėtojai išmoko šokius iš savo šeimos, kaimynų, neabejoja, kad jų tęstinumas niekada nenutrūko, nors tradicinių dalykų paskirtis, naudojimas ir kartais netgi formos laikui bėgant esmingai keitėsi. Jų santykis su tradicija emocinis, jie didžiuojasi savo žiniomis ir įgūdžiais. Tam tikra prasme jies laiko save ir bendruomenę teisėtai savojo paveldo savininkais. Jei jų šokius šoktų kito regiono žmonės, jie šių šokių atžvilgiu jau būtų vartotojai.

** Vartotojai nėra susiję su jų šokamu repertuaru kilmės prasme (ryšiais), nors žaivisi, vertina ir stengiasi išsaugoti jį kaip nacionalinę vertybę. Tačiau jiems šokiai svarbūs kita, platesne prasme, o būtent kaip nacionaliniai simboliai, identiteto reiškėjai.

Pagrindinis tyrinėtojų rūpestis – užtikrinti, kad gaivinimo judėjimo populiarinami šokiai būtų tikrai autentiški, lokaliniuose regionuose tradiciškai šokti. Jie jaučia, jog gaivinimo judėjimo pastangomis nusistovėjęs nacionalinis šokių repertuaras neatspindi daugelio esminių tradicijos ypatybių, niveliuoja įvairovę ir išskirtinumą, nekalbant jau apie sąmoningai sukurtus dalykus.

Šis skirstymas, žinoma, labai schematiškas, o šokių entuziastai Norvegijos atgimimo judėjime gali turėti ir vienai išskirtai grupei, ir dviem ar netgi trimis būdingų požiūrių.

Prieš tęsiant Norvegijos tradicinių šokių gaivinimo istoriją, pravartu būtų pasidairyti, kas tuo metu vyko kitaip ar ir visai nevyko Lietuvoje. Visų pirma, pas mus jis prasidėjo vos ne pusšimčiu metų vėliau: pirmąją tradicinės kultūros gaivinimo kregždę Lietuvoje galėtume laikyti klijimo teatrų vakarus XIX a. pabaigoje. Šiuose vakaruose be pjesių svarbios buvo ir deklamacijos, liaudies dainos bei šokiai. Po spektaklio buvo tarsi privaloma antroji programos dalis – pasilinksminimas, šokiai, todėl vakarus lankė ne tik suaugusieji, bet ir kaimo jaunimas. Tačiau žinių apie tai, kaip skambėjo ir atrodė tradicinė muzika ir šokiai tais laikais, neturime.

Kiek vėliau, tuo metu, kai Norvegijoje tautinis atgimimas ir tradicinio kostiumo,

muzikavimo bei šokio gaivinimo judėjimai jau buvo gerokai įsibėgėję, atkurtoje Lietuvos Respublikoje, gaivintos autentiškosios tradicinės muzikos formos, statomi etnografiniai spektakliai, pavyzdžiui, „Lietuviškos vestuvės“, kurie 1923 m. rodyti Lenkijos sudėtyje atsidūrusiame Vilniuje, 1927 m. Kaune ir 1932–1935 m. Aukštaitijos kaimuose. Liaudies dainos, šokiai, rateliai ir žaidimai čia buvo pateikiami taip, kaip jie būtų atlikti tikrose Lietuvos sodžiaus vestuvėse. Taip pat autentiškai tradicinė muzika buvo atliekama 1935–1938 m. provincijos miesteliuose surengtose „Senovės dienosė“, kur, be vadinamųjų *gyvųjų paveikslų*, vaizduojančių kaimo darbus ir amatus, pagrindine miestelio gatve žygiuodavo kerdžius ir piemenukai su savo pučiamaisiais muzikos instrumentais, o vakarėliuose skambėdavo dainos, šokiai, grieždavo liaudies muzikantai. Šis muzikos gaivinimas tuo metu buvo vertinamas įvairiai ir nevienareikšmiškai. Prasidėjęs lietuvių tautos integracijos į Europos kultūrą kelias ir dėl to kylantys ginčai nuošalyje nepaliko įžymių visuomenės ir kultūros veikėjų, kurie pasisakė spaudoje, ir nebūtinai teigiamai, pavyzdžiui, Liudas Gira autentišką gaivinimą laikė geru ir tinkamu, Juozas Tumas-Vaižgantas jį siūlė stilizuoti ir moderninti, o Balys Sruoga perspėjo dėl gaivinimo judėjimui galinčios grėsti pavojingos tautinės izoliacijos (pagal *Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje: XX a. 7 dešimtmetis–XXI a. pradžia*. Sud. R. Apanavičius, E. Aleknaitė, I. Šlepavičiūtė ir kt. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2015, p. 19–20.).

Tarpukariu Dainų šventėse dainuotos autorių harmonizuotos, išplėtos liaudies dainos. Tautiniai stilizuoti šokiai masiniuose renginiuose pradėti šokti nuo 1937 m., Dainų šventėse – nuo 1950 m. Stilizuotos liaudies muzikos gaivinimas tuo metu siejamas ir su tradicinių muzikos instrumentų rekonstrukcija, naujais jų modeliais ir repertuaru. Tačiau dėl šių muzikos instrumentų tobulinimo ir stilizuoto jų repertuaro tarpukario spaudoje kilo dar didesnis ginčas nei dėl autentiško folkloro pateikimo scenoje „Lietuviškų vestuvių“ inscenizacijose. Tobulintojų, pavyzdžiui, Jono Švedo, nuomone, senoviniai instrumentai ir jų repertuaras jaunimui turi ne tik būti praeities pažinimo priemonė, bet ir atitikti šiuolaikinės europietiškos kultūros reikalavimus. Į viešai 1937 m. išsakytus žymaus folkloristo, kanauninko Adolfo Sabaliausko-Žalios Rūtos priekaištus, naująją tradicinių muzikos instrumentų gaivinimo kryptį pavadinus netgi „atsidūrusia diletantų rankose“, J. Švedas gana ramiai atsakęs: „Susikūrė naujos dainos, nustelbdamos originalias senąsias giesmes, prigijo nauji šokiai su armonika, visiškai išstumdami senuosius žaidimus. Tradicinė muzika keičiasi, prisitaiko prie naujų laikų. O patobulinus liaudies muzikos instrumentus, išplėtus jų technines galias, paruošus atlikėjus, bus galima geriau iškultivuoti *naują liaudiško stiliaus muziką*.“ (pagal *Etninės muzikos gaivinimo judėjimas Lietuvoje: XX a. 7 dešimtmetis–XXI a. pradžia*. Sud. R. Apanavičius, E. Aleknaitė, I. Šlepavičiūtė ir kt. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2015, p. 19–20.)

Liaudies instrumentų modifikavimas ir repertuaro stilizacija XX a. viduryje peraugo į tradicinės muzikos profesionalų sceninį meną. Įsteigtame 1940 m. valstybiniame dainų ir šokių ansamblyje „Lietuva“ buvo atliekamos stilizuotos liaudies melodijų išdailos ir pagal folklorą sukurti autoriai šokiai. Šis kelias pokariu tapo pagrindiniu, naujiems kūriniais atlikti buvo toliau tobulinamos kanklės, birbynės ir kiti muzikos

instrumentai. Sceninė muzika įsivyravo koncertuose, ji, kartu su patobulintais muzikos instrumentais, 1945 m. tapo mokymo groti tuometinėje Vilniaus valstybinėje konservatorijoje – dabartinėje Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje – ir nuo 1953–1960 m. muzikos mokyklose pagrindu, skambėjo ir Dainų šventėse. Etninės muzikos stilizavimas didesnių ginčų nesukėlė ir pokariu, šis požiūris buvo vienintelis iki pat 1968 m., kai Lietuvoje prasidėjo folkloro ansamblių judėjimas.

Kaip matome, Lietuvoje iki septintojo dešimtmečio tradicinė muzika po truputį geso kaimuose, o mieste įsitvirtino stilizuotos – tikrai tolimos ir vis labiau tolstančios nuo autentiško pavidalo – formos. Pagrindine raiška tapo sceninis atlikimas. Šie dalykai niekada nebuvo svarbūs ir būdingi Norvegijai.

Tolesnė Norvegijos ir Lietuvos tradicinės muzikos gyvavimo istorinė raida taip pat skirtinga, nepaisant to, kad ir vienoje, ir kitoje šalyje šiuo laikotarpiu daug kas keitėsi. Tie pokyčiai buvo susiję su nauja pasauline domėjimosi senosiomis tradicijomis tendencija – tam tikru neofolklorizmu. Viena vertus, tradicinė muzika ir šokis tapo populiariosios kultūros dalimi, kita vertus, atsirado daug daugiau universitetus baigusių tyrėjų, folkloristų, etnologų. Po truputį kūrėsi profesionalų surinktos, sistemos tradicinių šokių kolekcijos, archyvai. Kolekcijos buvo renkamos aktyviai bendradarbiaujant su vietos šokių vadovais, todėl reprezentavo visai kitos kokybės tradicinio repertuaro rinkinius. Neišvengiamai prasidėjo diskusijos apie skirtumus tarp tradicinių autentiškų šokių, gaivinimo judėjimams priklausančių ar stilizuotus šokius šokančių grupių repertuaro. Dėtos didelės pastangos iš naujo įvertinti šį repertuarą ir priartinti jį prie autentiško paveldo. Atkreiptas ypatingas dėmesys į tai, kad tradicinėse bendruomenėse žmonių šokta laisvai improvizuojant, o šokių grupėse šokėjai siekia tiksliai atlikti standartizuotą vieną variantą. Įvertinti ir kritikuoti buvo ne tik grupių, bet ir konkursų šokėjai. Europos sąjungos, bendros rinkos atsiradimas sukėlė naują poreikį ir entuziazmą peržiūrėti savąsias nacionalines vertybes. Tuo pat metu išpopuliarėjo tradicinio šokio kaip socialinio įrankio idėja, puoselėjantiems šią kryptį entuziastams pradėjo atrodyti, jog nėra ypatingo reikalo gilintis į šokio detales, variantiškumą ir kitas specifines regionines ypatybes, nors žinių ir tyrinėjimų šioje srityje ženkliai padaugėjo.

Kaip gi šie dalykai atsispindėjo Norvegijoje ir kaip jie darė įtaką tolesnei tradicinių šokių gyvavimo raidai?

1972 m. Norvegijos kultūros taryba įsteigė **Liaudies muzikos ir šokio tarybą**, kurioje galimoms šokio ir muzikos tradicijų raiškos sritims atstovavo ekspertai. Šio sritys buvo kelios: liaudies šokių ir muzikos gaivinimo, tyrinėjimo, mokymo, transliavimo ir koncertinė veiklos. Ši Taryba stengėsi užtikrinti kontaktus ir bendrą darbą tarp sektorių, institucijų, organizacijų, taip pat būti patariamuoju organu vyriausybinėms institucijoms. 1973 m. ši taryba įkūrė centrą Trondheimo universitete, kuriame dirbo etnochoreologas ir jo pagalbininkas, kurių svarbiausiais uždavinys buvo organizuoti šokių rinkimą visose Norvegijos vietovėse; darbus užbaigdavo tyrinėjimai ir rezultatų publikacijos. Vienas pagrindinių šio centro tikslų buvo pasiūlyti ekspertų paslaugas ir patarimus propaguojantiems norvegiškus šokius ir muziką. Centras tapo ir folkloro archyvu, nes iki tol šalyje nebuvo organizuotos šokių dokumentavimo institucijos.

1986 m. pradėjo dirbti ir muzikologas, tad nuo to laiko šokis ir muzika turėjo lygiavertes pozicijas. Centro kolekciją sudaro 67 000 filmuotos medžiagos metrai arba 60 valandų apie liaudies ir socialinį šokį. Kolekcijoje gerai reprezentuojami visi regionai ir tradicijos (filmuojamos net šiuolaikiškesnės šokių formos), tačiau stengtasi filmuoti tik tuos šokius, kurie išliko nepalieti, neiškreipti gerokai anksčiau prasidėjusio šokių gaivinimo judėjimo. Ši kolekcija atsirado po ilgo ir kruopštaus ekspedicinio darbo. Įrašyti ir 800 pateikėjų interviu apie šokio kontekstą, padaryta 5 500 nuotraukų, yra ir šokių muzikos įrašų. Nuo 1990 m. stengiamasi nufilmuoti ir muzikantus, grojančius šokių melodijas, užfiksuoti visą jų repertuarą. Taip atsirado dar 60 valandų vaizdo medžiagos. Ekspedicijų metu filmuota, kalbinta apie 3 500 informatorių. Įdarbinus muzikologą, sukaupta ir liaudies muzikos kolekcija. Iki šiol centre tebesidarbuoja trys darbuotojai. Pastaruoju metu dar du asistentai dirba su specialiais šokių projektais, trunkančiais po 3 metus. Neskaitant vieno pastovaus asistento, kartais trumpai darbuojasi net keli techniniai darbuotojai.

Nuo pat pradžių archyvas rūpinosi, kad medžiaga būtų pasiekiamą lankytojams, skolino medžiagą regionuose dirbantiems šokių mokytojams. Pripažįstama, jog pirmieji bandymai mokytis tiesiai iš įrašų nebuvo sėkmingi. Taip atsitiko todėl, kad dauguma norvegų šokių yra improvizacinio pobūdžio ir ne kiekvienas apčiuopia stabilius, konstrukcinius jų elementus. Centro darbuotojams tapo akivaizdu, jog jie privalo per kruopščią analizę atskleisti šokių stabiluosius elementus, gramatiką, struktūrą, techniką. Taip pat išryškėjo būtinybė vystyti mokymo metodus ir apibendrinti visas žinias apie šokį. Galų gale tapo aišku, kad reikalinga šokio mokymo metodika. Jai parengti ilgą laiką buvo specialiai analizuojami įrašai, naudotos techninės užrašytų šokių lėtinimo galimybės, sisteminta visa turima medžiaga kaip visuma. Dar kartą buvo kruopščiai lyginami įvairūs įrašai, aprašai, išskiriami pagrindiniai dėsniai ir taisyklės. Atskirai gilintasi ir išskirti bruožai, būdingi atskiroms lokalinėms tradicijoms. Šio darbo metu padėjo ir kiekvienai lokalinei tradicijai atstovaujantys šokėjai: kartu su jais analizuota vaizdo medžiaga, tikslintos detalės, mokytasi šokti. Ekspedicijose taip pat visada stengtasi rasti kelis vietos šokėjus, jų pagalba naudotasi ne tik filmuojant, fiksuojant, bet ir vėliau analizuojant užrašytuosius šokius, darant jų aprašus. Kartais buvo bandoma būtent šiuos šokėjus mokyti iš vaizdo medžiagos, iš jau padarytų aprašų. Grįždami namo vietiniai šokėjai parsiveždavo centro filmuotų tos vietovės šokių, jų aprašų ir bandydavo mokyti šokti. Galutinis projekto su vietiniais šokėjais etapas būdavo seminaras toje konkrečioje vietovėje. Jei būdavo įmanoma, į juos buvo kviečiami vaizdo medžiagoje filmuoti šokėjai, dar kartą būdavo bandoma mokytis iš aprašų. Vietiniai pagalbininkai taip pat mokėsi kartu, ieškojo pačių tinkamiausių šokio mokymo būdų. Pateikėjų dalyvavimas suteikė daug papildomų galimybių, nes jie, komentuodami filmuotą medžiagą, išsakė daug vertingų pastabų. Tokiu būdu siekta išugdyti vietose šokių mokytojus, o taip pat, atsižvelgiant į jų pastabas seminario metu, pakoreguoti šokių aprašus. Praktiniai užsiėmimai su pateikėjais, gyvas šokio pojūtis pasirodė daug naudingesnis nei įprastas šokių mokymosi būdas. Taip pat pateikėjai pajuto jų medžiagos svarbą, išliekamąją vertę. Šie seminarai klojo pagrindus šokio mokymo sistemos regionuose atsiradimui.

Taigi, centras, pradžioje įkurtas tam, kad tenkintų šokių gaivinimo judėjimo poreikius, dėl sistemingo ir kryptingo darbo sukaupe dar ir išsamias regioninių šokių kolekcijas, jas analizavo, tyrinėjo, kūrė užrašymo, aprašymo ir mokymo metodikas. E. Bakka, taip pat ir kiti skandinavų šalių šokių tyrinėtojai (M. Velure, H. Sjoberg, T. Knudsen, O. Ronstrom) greitai pastebėjo, kad šokių gaivinimo judėjimų kanonizuotos kaip nacionalinės kolekcijos, nacionalinio repertuaro šokiai menkai remiasi tikrąja kaimo tradicija ir veikia žudo nei saugo nepakartojamą autentiškų regioninių šokių įvairovę. Tad kartu su kitose panašiose institucijose besidarbujančiais žmonėmis centras vykdė ir specialius tyrinėjimo projektus. 1977 m. Šiaurės šalių tradicinių šokių entuziastai įkūrė **Šiaurės šalių šokių tyrinėtojų asociaciją** (angl. *Nordic Association for Folk Dance Research*). Ši asociacija rengė seminarus, kuriuose buvo diskutuojama įvairiomis šokio tyrimų temomis beveik kasmet. 1983 m. dvylikos mokslininkų grupė – po du iš kiekvienos šiaurės šalies – pradėjo bendrą projektą, skirtą tyrinėti XIX a. porinius šokius (tokius kaip polka, valsas, mazurka, *skottische*), šokamus visose minėtose šalyse. Filmuota medžiaga ir šokėjų komentarai analizuoti darbinių seminarų metu. Šiems seminarams pasibaigus, 1988 m. buvo išspausdintas išsamus pranešimas su vaizdo medžiaga. Nuo 1988 m. centro projektus remia ir Norvegijos mokslinių tyrimų taryba (NAVF), finansuoja medžiagos, aprašų, jų analizės, sisteminimo, skaitmenizavimo kaštus.

1990 m. Švietimo ministerija finansavo geriausių šokių mokymo metodų ir būdų paieškos projektą. Į jo praktinius užsiėmimus įsitraukė daugybė visos šalies šokio mokytojų. 1989 m. Trondheimo universitete pradėti rengti šokių mokymosi kursai, sukviėtę daugelį universiteto darbuotojų ir studentų prisidėti prie mokymo proceso. Buvo pasiekta, kad apie 30 % Trondheimo universiteto studentų lankytų du šio kurso žiemos semestrus.

Dar viena labai svarbi centro funkcija – šokių tyrinėjimų, aprašymų, transkripcijų publikacijų, vaizdo ir garso medžiagos rengimas. Tai yra svari pagalba šokio mokymo procese. Daugelis publikacijų yra norvegų kalba, tačiau išleista ir tekstų anglų kalba, skirtų besidomintiems kitų šalių šokių entuziastams, tyrinėtojams (pavyzdžiui, „Folk Dance Research in Norway“ iš leidinio „Dance Studies“ V tomo, išleisto Normadijos Salose, Džersyje, „Folk Dancing on the Stage in Norway“ iš „*Etudes et recherches comparatives internationales*“ išleisto Šveicarijos CIOFF centre 1985 m., „The Documentation and Study of Dance Traditions in Norway“ iš „*Proceedings of Workshop and Conference on National and Regional Audio-Visual Archives*“ išleisto Osle 1990 m.).

Lietuvoje viskas klostėsi kiek kitaip. Stilizuota etninė muzika įsivyravo dainų ir šokių ansamblių repertuare, didesnę jo dalį ilgainiui ėmė sudaryti ne kompozitorių profesionaliai perdirtos liaudies dainos, instrumentinė muzika ir scenai pritaikyti liaudies šokiai, o liaudies muzikos tradicijomis pagrįsta autorių kūryba. Šitai skatino ir kas penkeri metai, pradedant 1950 m., Vilniuje rengiamos Dainų šventės, kur iki 1965 m. dainų ir šokių ansambliai pasirodydavo antrosios – Šokių – dienos programoje, o nuo 1970 m. – kaip atskiros Ansamblių vakaro Kalnų parke dalyviai. Dainų švenčių Šokių dienos programose, kaip ir Ansamblių vakaro, didesnę dalį ėmė sudaryti ne tradiciniai, masiniam atlikimui pritaikyti šokiai, o autoriniai choreografijos ir liaudies

muzikos motyvais pagrįsti kūriniai.

Kita vertus, tuo pat metu, apie 1968 m., kilus folkloro ansamblių judėjimo bangai, vėl sugrįžta prie tradicinės autentiškos muzikos gaivinimo idėjos. Besikuriančių folkloro ansamblių repertuaro pagrindu tapo nestilizuotas folkloras. Gaivinimo modeliu pasirinkta XIX ir XX a. sandūros ir XX a. pirmos pusės kaimo tradicinė muzika ir šokis. Per trumpą laiką folkloro ansamblių judėjimas gerokai įsisiūbavo: 1986 m. Lietuvoje buvo 782 ansambliai, 1987 m. – jau 901 (771 iš jų veikė rajonuose, 130 – miestuose). Liaudies buities muziejuje 1974 m. savo kūrybinį kelią pradėjo šio muziejaus profesionali Liaudies muzikos teatro trupė, vėliau tapusi Lietuvių folkloro teatru.

Autentiškos tradicinės muzikos gaivinimo judėjimas, nors ir atspindėjęs pasaulio tradicinės kultūros raidos tendencijas, tiksliau, grįžimo prie *pirmapradiškumo* idėjas, laikytinas išskirtiniu to laikotarpio reiškiniu. Jis ir vėl labai aštriai kėlė stilizacijos ir tradicinės muzikos sąveikos problemą. Folkloro ansamblių veikloje iš karto išryškėjo ne tik noras gaivinti tradicinį folklorą, bet ir siekis neigti iki tol Lietuvoje vyravusias liaudies muzikos stilizacijos principus ir šios krypties laimėjimus. Požiūris į tradicijos ir modernumo problemą išsiskyrė dar labiau nei tarpukario metais. Ši aštri problema svarstyta ne tik Lietuvoje, bet ir to meto tarptautiniuose mokslininkų forumuose. Stipriai kirtosi profesionalų, meno saviveiklos ir folkloristų požiūriai. Tie požiūriai tebesikerta ir šiandien ne tik dėl folkloro autentiškumo, bet ir apskritai dėl to, ar verta rodyti scenoje menininkų neapdorotą folklorą.

Šiandien Lietuvoje veikia per 400 folkloro kolektyvų, Dainų šventėje turinčių atskirą dieną autentiškojo nestilizuoto folkloro reprezentavimui. Vertinant folkloro ansamblių ir jų dalyvių skaičių, tenkantį vienam statistiniam Lietuvos gyventojui, mūsų šalis, galimas daiktas, atsidurtų vienoje iš pirmųjų vietų Europoje. Tačiau nepaisant folkloro kolektyvų gausos ir jų statuso šiandienos kultūroje, vis dar atsiranda oponentų, teigiančių, jog jų gaiviamos tradicinės muzikos kaip vien tik kaimo kultūros ir jos praeities dvasios pakartotinis perkėlimas į Lietuvos miestus šiandien visą judėjimą ne tik grąžina į daugiau nei šimto meto praeitį, bet ir kelia naujas jo plėtros problemas.

Lietuvoje pastaruoju metu plėtojasi ir panaši į autentiškos tradicinės muzikos gaivinimą vadinamojo *postfolkloro* kryptis. Ją sudaro tikras, autentiškas folkloras, derinamas su modernios muzikos elementais – ritmais, choreografija, instrumentais, kitais muzikos žanrais. Postfolkloro kolektyvai savo programose atlieka tradicines apeigines ir kalendorines dainas bei sutartines, taip pat XIX a. rinkiniuose užrašytas šiuolaikiškai rekonstruotas lietuvininkų dainas. Tradicinė muzika gaivinama ir pramoginės muzikos – roko, džiazo ir popmuzikos – priemonėmis, jungiami lietuvių ir Rytų kultūrų etninės muzikos elementai, akivaizdžios ir dainuojamosios poezijos bei folkloro sąsajos. Šie bandymai – įvairaus lygio, daugiau ar mažiau profesionalūs ir įtaigūs. Tačiau šokio srityje būta tik keletas nesistemingų ir neišskirtinių valstybinio dainų ir šokių ansamblio „Lietuva“ bei kitų panašių grupių bandymų, nors tokie kolektyvai labiau pasiruošę įprastiems stilizuoto liaudies šokio kūrybiniamis perdirbimams.

Lankydami Norvegijoje, stebėjome postfolkloro apraiškas. Lietuvoje dažniau išgirstame modernizuotą dainuojamąjį folklorą, o norvegai vysto modernaus tradicinių šokių pritaikymo ir sklaidos XXI a. kryptį. Į tai jie žiūri labai kūrybiškai, tačiau jaučiasi

ir didelė pagarba tradicijai, paisoma šimtmečiais gyvavusių atlikimo normų ir būdų. Labai įspūdingą šiuolaikinio ir tradicinio šokio jungties pavyzdį, neabejotinai įkvepiantį jį pritaikyti savo šalyje, stebėjome festivalio „Savaitgalis Halingdalyje“ metu. Šeštadienį vyko trupės „Frikar Dance Company“ pasirodymas. Šie šokėjai ne tik koncertuoja užsienyje ar savo šalyje, bet ir dirba su jaunimu. Kompanijos įkūrėjas ir vadovas Hallgrim Hansegard pasakojo apie principus, kuriais vadovaujasi kūrybiniame kelyje: „Visų pirma, reikia nustebinti save, o tik paskui kitus, tik tuomet tavo veikla bus prasminga.“ Jis taip pat pristatė savo požiūrį į šokius – pasakojo apie pastangas ieškoti pirminės šokio prasmės. Pavyzdžiui, rinkdamas žinias apie šokio ištakas ar tradicijas senosiose kultūrose netgi buvo nuvykęs pas Kinijos šamanus ir gilinosi į senąsias tradicijas. „Šokis – tai harmonija su gamta, tad ieškome to ir Norvegijos kultūroje“, – teigė Hallgrim. Tačiau tam, kad jų idėjos pasiektų visuomenę, reikia daug dirbti su rinkodara, projektų viešinimu – tuo jis sėkmingai ir užsiima.

Taigi, apibendrinami išdėstyta informacija, galime dar kartą palyginti jau vėlyvesnius tradicinės muzikos gaivinimo raidos ypatumus. Tiek neofolkloro judėjimas Norvegijoje, tiek ir XX a. septintojo dešimtmečio folkloro ansamblių sąjūdis Lietuvoje buvo susiję su to meto Europos tautų procesais, tapo viena iš atsvarų masių kultūros plitimui, įsigalinčiai globalizacijai ir stiprino etninį bei tautinį tapatumą besikeičiančioje pasaulio kultūros erdvėje. Tačiau be šių akivaizdžiai teigiamų tradicinės muzikos gaivinimo raidos bruožų, pastebėtina ir tolesnės autentiškos kaimo muzikos sklaidos šiuolaikinėje visuomenėje neapibrėžtumo problema. Per daugiau nei šimtmetį mūsų visuomenė nužengė tolyn, integravosi į Europos ir pasaulio kultūrą, o tautinio tapatumo tvirtinimo klausimai, XIX–XX a. sandūroje ir XX a. pirmoje pusėje buvę vieni opiausių, dabartinei kartai jau neatrodo itin svarbūs. Tiek norvegai, tiek lietuviai šiandien yra subrendusios modernios nacijos. Dabar, kaip rodo kitų šalių tradicinės muzikos gaivinimo judėjimų tyrimai, modernioms nacijoms labiausiai rūpi atsvara globalizacijai ir integracija į pasaulio kultūros erdvę.

Pravartu aptarti bei palyginti ir dar vieną patirties perėmimo prasme reprezentatyvų aspektą – **tradicinių šokių pavidalus ir pokyčius šiais laikais**, kai jie šokami scenoje, taip pat tradicinę kultūrą reprezentuojančių **kolektyvų** vertybes ir požiūrius. Visose šalyse, be abejonės, siekiama išsaugoti tradicinius šokius, kaip svarbią paveldo dalį. Tačiau Norvegijoje labai ryškios pastangos tai padaryti ne rodant juos scenoje, bet naudojant kaip socialinius šokius. Galbūt tai susiję su tuo, kad ilgą laiką – net iki 1948 metų – šalis iš viso neturėjo šokio kultūros, šokio scenoje tradicijos, čia netgi nebuvo profesionalaus baletu.

Daugelyje šalių šokėjų koncertinės grupės klasifikuojamos pagal požiūrį į tradicinę medžiagą, jos panaudojimo laipsnį ir būdus, ruošiant šokį scenai. Norvegijoje šis skirstymas nėra esminis, gal net ir neįmanomas, nors šalies šokių ansamblių autentiškumo laipsniais labai skirtingi. Tačiau tai nėra nei skirtumai tarp šokių grupių, nei skirtumai, susiję su požiūriu į šokio pritaikymą scenai. Tai – veikiau skirtumai, atspindintys tikslų, žinių, įgūdžių, supratimo renkant ir rekonstruojant šokius, įvairovę. Kartais, atrodytų, galima sakyti, kad norvegų šokių grupės daro pakeitimus, kuriuos

galėtume pavadinti tobulinimais: jei situacija reikalauja, jie gali sujungti šokius į vieną, pridėti įžangas ir pabaigas, kas, žinoma, nėra tradiciška. To pasitaiko visoms šokėjų grupėms. Tačiau etnochoreologo E. Bakka nuomone, Norvegijoje nėra šokių grupių, kurias galėtume pavadinti stilizuoto liaudies šokio grupėmis. Įvardinkime, kokios gi tradicinių šokių grupės yra Norvegijoje:

- **Noregs ungdomslag** – Norvegijos jaunimo lygai – priklausančių lokalinių lygų grupės ar tiesiog šokėjai. Pagrindinis jų repertuaras – nacionalinio standarto šokiai, tačiau gali būti ir senieji regioniniai šokiai, kuriuose pabrėžiama to regiono maniera, variantai;

- nepriklausomos šokių grupės su panašiu repertuaru;

- **Landslaget for spelmenn** – Nacionalinei smuikininkų asociacijai – priklausančios šokėjų grupės, kurios šoka tik senuosius regioninius šokius, tačiau po truputį įtraukia ir senuosius šokius.

Tam tikra prasme ir šokių klubai gali būti priskirti šokėjų grupėms Norvegijoje. Tiesa, iš jų yra ir kitų šalių tradicinius šokius šokančiųjų.

Koks gi visų šių Norvegijos šokių grupių repertuaras? Pradėkime nuo šokių gaivinimo judėjimų išpopuliarintų grandininių baladžių šokių. Galima tikėti, galima netikėti, kad šių, iki šiol išlikusių Farerų salose, šokių viduramžiais būta ir Norvegijoje. Nėra nei tikrų įrodymų, nei faktų, kurie paneigtų tokią galimybę. Juos galėjo išstumti galinga smuiko muzikos palydimų porinių šokių banga XVI–XVII a. Šie poriniai šokiai ir yra laikytini nacionaliniais šokiais. Vėliau jie buvo pavadinti regioniniais šokiais. Penki pagrindiniai tipai yra: *springar* ir *polska* (trijų dalių metro šokiai) bei *gangar*, *rullir*, *halling* ir jo atmaina, šokama vyrų solo (dviejų dalių metro šokiai). Jie gyvavo daugybėje lokalinių variantų. XIX a. tapę madingi, ypač aukštuomenės salonuose, poriniai šokiai – valsas, polka, mazurka, *reinlender* ir *schottish* – dar kartą smarkiai padarė įtaką vietinėms šokių formoms, XX a. pradžioje netgi paketė jas. Tačiau vis tik daugelis senųjų šokių išliko tokie, kokie buvo senaisiais laikais. Iki pat Antrojo pasaulinio karo jie išvengė net ir šokių gaivinimo judėjimo įtakos.

Labiausiai nutolę nuo autentiškų šokio paveldo formų Norvegijoje – jau minėti vadinamieji dainų (baladžių) šokiai. Jų atsiradimas susijęs su šokių gaivinimo judėjimu, su pastangomis išreikšti savo identitetą. Tam labai tiko senosios epinės viduramžių baladės, 1853 m. išspausdintos ir visuotinai pripažintos nacionaline vertybe. Daugelis norėjo jas atgaivinti. Tai ir padarė H. Garborg, panaudodama Farerų salose išlikusias atitinkamas šokio formas. Gimė visiškai nauja šokio forma – dainuojamieji šokiai. Jie palaikomi ir iki šiol praktikuojami organizacijos **Noregs ungdomslag (Norvegijos jaunimo lyga)**. Įkurta 1896 m., ši organizacija vienijo švietimu ir nacionalinės kultūros atgimimu susirūpinusią jaunuomenę. Daugelis kitų organizacijų jungėsi prie jų, buvo statomos salės susirinkimams, kuriuose buvo skaitomos paskaitos, diskutuojama, švenčiama, linksminamasi. Ši organizacija turi apie 800 lygų, aktyvių liaudies šokių srityje žmonių yra apie 20 000. Lygos susitikimuose buvo populiarūs baladžių šokiai, bet taip pat ir paprasti šokiai, tokie kaip valsas, polka ir kiti panašūs. Jų mokė keliaujantys šokių mokytojai, po truputį įtraukdami į savo kursus ir kaimo šokius. Tokiu būdu nusistovėjo repertuaro standartas, kurį sudarė apie 100 dainų-šokių ir apie 70

paprastų liaudies šokių (ne regioninių). Viskam vadovavo jau minėta K. Semb, aprašiusi ir publikavusi didžiąją dalį šio repertuaro. Regioniniai šokiai, pasižymintys didele įvairove, deja, nebuvo įtraukti. Manyta, kad šie šokiai turi likti lokalių vietovių paveldu, tačiau jaunimo lygos gali juos naudoti kartu su nacionalinio standarto repertuaru.

Landslaget for spelmenn (Nacionalinė smuikininkų asociacija) buvo įkurta 1923 m., jų tikslas – išsaugoti būtent regioninius šokius ir tradicinę smuiko muziką. Ji turėjo ir tebeturi apie 100 atskirų lygų ir apie 3 000 narių. Asociacija rengia per 30 konkursų ir festivalių kiekvienais metais įvairiuose Norvegijos regionuose. Apie 20–30 lygų turi šokėjų grupės. Šios asociacijos organizuojami smuikininkų ir šokių konkursai yra nepamainoma pagalba ir paskatinimas regioninių šokių egzistavimui ir sklaidai.

Populiarūs amžiaus pradžios šokiai, tokie kaip stepas, fokstrotas, tango, pamažu prigijo kaimo šokių repertuare. Jie neįnešė kokių nors esminių pakitimų. Kur kas didesniu persilaužimu tapo rokenrolo atsiradimas ir jaunimo potraukis jį šokti. Todėl maždaug nuo 1950 m. vidutinio ir vyresnio amžiaus žmonės šokių vakarėliuose pradėjo jaustis nejaukiai. Ir tai tapo postūmiu senųjų šokių klubų – **Gamaldansklubbane** – steigimuisi 1960–1970 m. Vyresnio amžiaus žmonėms reikėjo vietos, kur jie galėtų susirinkti ir šokti savo jaunystės laikų – apie 1900 m. – populiarius šokius: valsą, polką, *skotish*. Dauguma šių klubų turėjo tik tokią paskirtį ir nesiekė išsaugoti tradicinių šokių paveldą.

Daugelį bendrųjų septintajame ir aštuntajame dešimtmečiais atsiradusių tradicinės kultūros gaivinimo pokyčių jau aptarėme. Kaip tai darė įtaką šokių grupių veiklai atskleidžia E. Bakka interviu su keliais ilgamečiais šokių grupių vadovais. Jie buvo klausti būtent apie darbo ir požiūrio į šokius, į grupės veiklą pokyčius. Verta pateikti kai kuriuos pastebėjimus iš šių interviu.

Viena iš apklaustųjų – šokėjų grupė „Symra“ iš Oslo – Norvegijos jaunimo lygos narė. Pradžioje joje šoko išeiviai iš Miorės ir Rumsdalio, tad šių vietovių šokiai papildė ansamblio repertuarą, šiaip jau besiremiantį nacionalinio standarto šokiais. Grupė be įprastų repetacijų organizuoja ir savaitgalio kursus, kuriuose gilinamasi į atskiros vietovės šokius. Kartais rengiamos specialios repetacijos prieš svarbesnį pasirodymą arba kelionę svetur.

Nors „Symra“ nuolat dalyvauja „Nordleik“ festivaliuose, tačiau tolėliau už šalies ribų buvo išvykę tik du kartus. Kaip ir daugelis kitų, ši grupė bičiuliaujasi ir dažnai keičiasi vizitais su šokių grupe iš Švedijos. Vadovas pabrėžia, jog jiems daug svarbesni minėti festivaliai nei išvykos svetur. Kai kurios jų repetacijos organizuojamos kaip paprasčiausi pasišokimai. Apie 1970-uosius grupėje įvyko jau aptartų pokyčių inspiruotas konfliktas tarp įkūrėjų ir jaunųjų narių, norinčių, jog grupė atitiktų socialinių šokių kolektyvo funkciją ir būtų mažiau repetuojama – nebūtų taip intensyviai tobulinamas repertuaras ir siekiamas aukštesnio reprezentatyvumo lygio. Vyresnieji laikėsi nuomonės, kad pasirodymai išlieka svarbiu grupės egzistavimą motyvuojančiu veiksnium, juolab kad repetacijose vis tiek daugiausia dėmesio skiriama ne sklandžios programos tėkmės repetavimui, o naujų šokių mokymuisi. Tačiau jaunimas vis tiek paliko grupę. Beje, Oslo mieste gausu laisvų socialinių šokių vakarų *leikfest*, į kuriuos galima susi-

rinkti vos ne kiekvieną sezono savaitgalį.

Kita apklausta grupė – Noregs ungdomslag dalyvė, „Ervingen“ lokalinės lygos, įsteigtos dar apie 1900-uosius, atstovė. Lyga turi nemažą pastatą Bergene su bendruomenės sale ir susitikimų patalpomis, kavine. Ansamblis repetuoja du kartus per savaitę, tačiau viena repeticija – labiau socialinio pasišokimo pobūdžio, ir tik viena skirta norintiems pasiekti aukštesnio šokimo meistriškumo. Vadovai jaučia ir nurodo ryškius pasikeitimus paskutiniaisiais dešimtmečiais. Visų pirma, lygoje nyksta dainavimo tradicija, o jos vietoje vis daugėja instrumentinio muzikavimo, tad dainų (baladžių) šokiai turi užleisti vietą poriniams šokiams su muzikiniu pritarimu. Nurodoma, jog menkstant dainavimo tradicijai, kuri buvo labiau mėgstama ir progresuojant šokių muzikai, bendras dalyvių aktyvumas mažėja. Vadovai taip pat ryškina takoskyrą tarp dviejų pasirodymų tipų: vieno (tradicinio), kada nemažai repetuojama sklandi programa, kruopščiai mokomasi šokio detalių, siekiama disciplinos tiek darbo, tiek ir pasirodymų scenoje metu; ir kito, kada pasirodymas teka neformalia tėkme, yra komponuojamas iš atskirų nedidelio šokėjų skaičiaus atliekamų šokių; tai leidžia sumažinti repeticijų skaičių, tad programa būna šviežesnė, laisvesnė, gyvybingesnė. Pastaruoju metu žmonės vis mažiau nori disciplinos, gilinimosi. Anksčiau ši grupė yra nemažai keliavusi, taip pat ir svetur, laimėjusi įvairių prizų. Bet pastaruoju metu tai jau nebėra svarbi motyvacijos priemonė. Daug svarbesniais jie laiko galimybę bendrauti su kitos kultūros žmonėmis, užmegzti su jais ilgalaikius ryšius. Taigi festivaliai ar konkursai, kur tik pasirodoma, jų nedomina.

Dar viena apklausta šokių grupė – „Land-Spel“, įsisteigusi Lando, Oplano apskrityje, kaimiškoje vietovėje. Apie 1970-uosius buvo manoma, kad Lando vietovė – tarsi balta dėmė tarp visų kitų vietovių, turinčių senas tradicijas. Tačiau tuo metu keli tradiciniai smuikininkai nusprendė sueiti krūvon ir kartu reguliariai groti. Prie smuikininkų ansamblio norėta prijungti ir šokėjų grupę. Pradžioje atrodė, kad žmonės atsimena tik valsą, polką, mazurką, tačiau palaipsniui buvo rasti keli žmonės, mokantys regionines *springar* ir kitų senųjų šokių versijas. Vadovų pora pasiskirstė atsakomybėmis: viena – už šokius, kitas – už muzikavimą. Pirmųjų koncertų metu pastebėta, jog daugelis žiūrovų taip pat moka rodomus šokius, tad vadovai dėjo pastangas iš vietinių žmonių surinkti būdingą regionui šokių kolekciją. Visų koncertų metu stengtasi užmegzti ryšį su žiūrovais. Taip vadovai atliko svarbų ekspedicinį darbą, filmavo, aprašinėjo, gaivino, konsultavosi su archyvu, šokių tyrinėtojais ir įrodė, kad jų regionas turi savų vertingų tradicijų, jų variantų. Tad ansamblio šokėjai galėjo dalyvauti regionų šokių varžytuvėse ir su savo vietiniu repertuaru laimėti prizus. Kaip ir kitos šokių grupės, ansamblis bičiuliaujasi su grupe iš Švedijos, su kuria susitinka (važiuoja į svečius arba priima svečius pas save) beveik kasmet. Toliau buvo išvykę tik du kartus, vieną iš kurių lankė Amerikoje įsikūrusius išeivius iš savojo regiono. 1980 m. grupės muzikantai laimėjo prizą už geriausią muzikos įrašą. Tačiau ir šiame ansamblyje pastaruoju metu atsiranda prieštarų požiūrių. Tai susiję su požiūriu į savus lokalius šokius kaita. Šokėjams jie tampa nuobodūs, jie nori plėsti repertuarą, o rūpestis puoselėti savo regioninį paveldą nueina į antrą planą.

Grupė „Ungdomslaget Ottar Birting“ iš Gausdalio – taip pat kaimiškos srities cen-

trinėje Norvegijoje atstovė, susikūrusi po Jaunimo lygos vėliava. Ši lyga atsirado dar 1875 m. ir yra, turbūt, seniausia Noregs ungdomslag narė, išlikusi aktyvi visą savo gyvavimo laiką. Šokių ansamblio prie lygos repertuare – nacionalinio standarto šokiai, tačiau šiek tiek puoselėjami ir regiono šokiai. Per metus būna apie 15–20 koncertų, dauguma jų skirti supažindinti turistus su norvegų tradicine kultūra. Už šiuos pasirodymus ansamblis gauna pinigų, kuriuos skiria kelionėms. Tų kelionių į tarptautinius folkloro festivalius būta ne tiek jau ir mažai, laimėtas netgi auksinis prizas viename iš jų. Šioms kelionėms ruošiami specialiai reprezentatyvi programa, padeda netgi teatro režisierius. Ansambliai kelionės atlieka motyvuojantį vaidmenį, skatina reprezentuoti savąją kultūrą regioną lankantiems turistams. Be to šokėjai bent kartą važiuoja į tradicinių šokių vakarus – leikfest, – pavyzdžiui, Osle, ir patys juos rengia, kviečia pasisvečiuoti kitų regionų šokėjus. Pastaruoju metu prie šokėjų grupės prisijungė ir muzikantų ansamblis.

Remdamasis apklausa ir asmeniniu patyrimu, E. Bakka apibendrina mėgėjų šokių ansamblių raidą ir pokyčius per paskutiniuosius penkiasdešimt metų. Iki 1960 m. dauguma šokių buvo tik spausdintuose rinkiniuose arba šokių mokytojų atmintyje. Šokimas gaivinimo judėjimo dalyviams buvo kaip nacionalinio identiteto išraiška. Tuo metu dar buvo gyvi atsiminimai apie tikrus socialinius, kaimo bendruomenių regioninius šokius, nors kai kuriose vietose jie jau nebuvo šokami. Daugelis šokių mokytojų galvojo, kad regionuose neįmanoma rasti kokių nors vertingų paveldo pavyzdžių, kad šokiai yra daugiau ar mažiau panašūs visoje Norvegijoje. Sistemingas rinkimas ir tyrinėjimai sukėlė daug diskusijų ir prieštarų požiūrių. Kai kuriose šalyse tradicinės kultūros gaivintojų judėjimus, organizacijas paliko radikaliau galvoję šokių entuziastai. Norvegijoje elgtasi ramiau – diskusijos prasidėjo gaivinimo judėjimo viduje. Diskutuota apie tai, kaip svarbu yra suprasti, kad šokis visų pirma yra socialinis reiškinys, gyvavęs bendruomenėje per šventes, neformalius susibūrimus, kur žmonės laisvai išreiškėdavo savo individualybę tam tikros tradicijos rėmuose. Teigta, jog lokali bendruomenės šokių vertė nepriklauso nuo jų unikalumo, išskirtinumo. Visi jie – ir XIX a. poriniai šokiai, ir senųjų laikų šokiai su lokaliniais jų variantais – turi būti užrašyti, nufilmuoti ir šokami dabar. Kai kur netgi siūlyta bendruomenės mėgstamą ir šokamą rokenrolą laikyti jei ne tradiciniu, tai bent jau bendruomenei svarbiu šokiu. Pabrėžiama, kad šokių muzika taip pat yra labai svarbi paveldo dalis ir turi būti vystoma kartu su šokiu.

Interviu su įvairių šokių grupių vadovais dar kartą patvirtina, kad Norvegijoje per daug nesistengiama kruopščiai paruošti šokių prezentacijų sceniniam atlikimui. Išskyrus užsienio turistams koncertuojančias grupes, ansambliai neteikia didelės reikšmės pasirodymų ruošimui, ir jų nebūna daug. Negalėtume suskirstyti Norvegų šokių ansamblių į šokančius autentiškus, tobulintus ir stilizuotus tradicinius šokius. Net ir tie, kurie kartais kažką patobulina, norėtų būti laikomi autentiškais. Juolab kad stiprėja jaunimo opozicija sistemingam darbui ruošiantis koncertams ir stiprėja pritarimas socialiniam šokimui. Ši tendencija ypač ryški miestuose ir tuose ansambliuose, kurių vadovai turi ryšį su lygomis ir kitomis gaivinimo organizacijomis. Noras bičiuliauti su panašiais ansambliais iš kaimyninių šalių būdingas visiems ansambliams. Draugystė,

asmeniniai kontaktai ir noras artimiau pažinti kitą kultūrą kur kas stipresni, nei noras pasirodyti. Tai būdinga ne tik Norvegijai, bet ir visoms šiaurės šalims.

Stiprėja ir kitų šalių šokių mokymosi judėjimas. Steigiami specialūs klubai, kuriuose mokoma kitų tautų šokių, tačiau ir tradicinių norvegų šokių ansambliai šoka iš savo bičiulių svetur išmokus šokius. Tradicinės kultūros tyrinėtojai ir šokių puoselėjimo entuziastai čia įžiūri nemenkas grėsmes.

Dar vienas vertas dėmesio ir pasidalinimo patirtimi tradicinių šokių sklaidos šiandien būdas – **tradicinių šokių klubai**. Skandinaviški šokių klubai buvo vieni iš pirmųjų: dar 1891 m. Artur Hazelius iniciatyva Stokholmo Skanseno parke buvo įrengtas muziejus po atviru dangumi ir nutarta jame rodyti ne tik pačius pastatus, eksponatus, bet ir gyvą veiksmą. Vienas iš sumanymų – parodyti, kaip žmonės šoka. Šokiai buvo išmukti iš aplinkinių kaimų žmonių arba rekonstruoti iš senųjų aprašų. Miestiečiams tai patiko, tad ir pačiuose miestuose ėmė kurtis liaudies šokių gaivinimo klubai. Iš švedų tai labai greitai perėmė norvegai, danai, vėliau ši iniciatyva pasklido po visą Europą. Dabar vieni aktyviausių – vengrai. Norvegijos ir kitų skandinavų šalių pavyzdžiu, o taip pat tarptautinės choreologų bendruomenės paskatinti, Lietuvoje taip pat pradėjo kurtis tradicinių šokių klubai.

Kaip jau minėta, Norvegijoje vis mažėja folkloro ir šokių ansamblių, rengiančių koncertines programas scenai, tačiau vis daugėja šokių klubų, kviečiančių šokių entuziastus ar tiesiog publiką iš gatvės užsukti ir praleisti vakarą tradicinių šokių sukuryje. Kaip teigia D. Urbonavičienė, pavyzdžiui, Stokholme sekmadieniais gali nueiti mažiausiai į keturias ar penkias vietas pasišokti savo malonumui. Šokių klubai ten veikia ir kitomis savaitės dienomis, tik lankytojų susirenka mažiau. Jų šokių vakaruose viskas apgalvota: pirmoji dalis – tiems, kurie visiškai nieko nežino apie šokio tradiciją, be to, ir kūną dar prastai valdo, antroji dalis – prakutusiems šokėjams, trečioji – pasišokimas iki gilios nakties. Pirmoje dalyje lėtai, suprantamai viskas paaiškinama, daug kartų kartojami visiškai paprasti šokiai, jų judesiai. Vėliau gilinamasi į pasirinktą šokį, atskleidžiamos jo subtilybės. Trečiojoje dalyje į lentą užsirašo pirmiau atėję muzikantai, vėliau ir kiti – lauks savo eilės pagroti. Tiesa, skamba ne tik švediški, bet ir kitų tautų muzikos motyvai, interpretacijos. Tačiau šokių judesiai – švediški, šokama *polska* ar koks kitas pagal ritmą tinkantis švedų šokis. Kai kur mokoma ne tik šokti, bet ir groti, dainuoti. Norvegijos šokių klube, dalijasi prisiminimais D. Urbonavičienė, pirmoji ir trečioji vakaro dalis skirta norvegiškiems šokiams, o vidurinioji – rokenrolui ir svingui. Tačiau nemažai yra patriotiškai nusiteikusių norvegų, kurie antrojoje dalyje nešoka, nes tai – ne norvegų šokiai (pagal *Šokėjos dalia*: pokalbis su J. Basanavičiaus premijos laureate Dalia Urbanavičiene. Iš: *Liaudies kultūra*, 2015, Nr. 6 (165), p. 20–31.).

Nuo 2002 m. rudens D. Urbonavičienės iniciatyva Lietuvių etninės kultūros draugija Vilniuje pradėjo pastoviai – kartą per savaitę – organizuoti Tradicinių šokių klubo renginius. Tai išsirutuliojo į tęstinę tradicinių šokių sklaidos visuomenėje programą, kurios tikslas – propaguoti lietuvių tradicinių šokių paveldą, plėtoti jų mokymą ir prisidėti prie tarptautinio tradicinių šokių sklaidos šiandien judėjimo. Norima draugėn suburti tradicinių šokių mokymo entuziastus iš visos Lietuvos, skleisti patirtį, ieškoti

naujų šokių mokymo būdų, susipažinti su kitų Europos šalių pasiekimais šioje srityje. Šis klubas ypač išpopuliarėjo jaunimo (moksleivių ir studentų) tarpe ir tapo tradicinių šokių sklaidos Lietuvoje lyderiu. Jame dažnai lankosi ir Lietuvoje studijuojantys užsieniečiai, atvyksta giminingų klubų atstovai iš Latvijos, Baltarusijos, Estijos ir kitų šalių. Šio klubo pavyzdžiu įsikūrė panašūs klubai Kaune, Varėnoje, Klaipėdoje ir kitur. Vilniaus klubo šokėjai vyksta į jų renginius, imasi iniciatyvos surengti edukacinius užsiėmimus ir kituose miestuose, norėdami „užkrėsti“ tradicinių šokių klubo idėja vietos gyventojus.

Tradicinių šokių klubo renginiai Vilniuje vyksta pastoviai kiekvieną ketvirtadienį. Vakaro pradžioje – tradicinių šokių mokymai, po to – šokių vakaronė. Dalyviai, palankę kurį laiką, išėję, išvažiuavę ir vėl sugrįžę, pamato, kad klubas tebešoka, vėl įsitraukia. Iš Tradicinių šokių klubo socialinio tinklo „Facebook“ paskyros matyti, kad yra 2 500 prisiregistravusių lankytojų. Į klubo dešimtmetį susirinko apie 400 šokėjų, tačiau nuolat lanko 50–70. Į šokių klubus pasižokti eina ir folkloro ansamblių dalyviai. Tačiau būna ir atvirkščiai – šokių klubo lankytojai įsilieja į folkloro ansamblių dalyvių gretas, siekdami ne tik išmokti šokti, bet rimčiau gilintis į šokio tradiciją, manierą, charakterį, kontekstus, o taip pat ir į kitas tradicines menines veiklas. Sekdami latvių ir estų pavyzdžiu, Tradicinių šokių klubo aktyvistai nuo 2004 m. pradėjo rengti tarptautines šokių vasaros stovyklas. Tačiau skirtingai negu Latvijoje ir Estijoje, tradicinių šokių vasaros stovyklų programa Lietuvoje praplečiama muzikavimo ir tradicinių amatų mokymais, o ir pačios stovyklos rengiamos ne uždaroje patalpose, o gamtoje, kur dauguma dalyvių gyvena palapinėse. Jos kasmet rengiamos vis kitoje Lietuvos vietovėje arba net ir už šalies ribų lietuvių bendruomenėje. Pirmoji stovykla 2004 m. vyko Labanoro girioje, Molėtų r., kitos – Šilainėje netoli Punsko Lenkijoje, Simne Alytaus r., šalia Molėtų observatorijos, Budraičiuose šalia Tytuvėnų, Siesikų dvare Ukmergės r., Lapainios kaime Kaišiadorių r., Čiobiškyje Širvintų r., Paluknyje Trakų r., Ločerų kaime Biržų r., Zyplių dvare Šakių r. ir kitur.

Tarptautinės tradicinių šokių vasaros stovyklos naudingos tiek dar tik pradedantiems domėtis tradiciniais šokiais, tiek folklorinio judėjimo senbuviams, pasigendantiems žinių iš tradicinių šokių mokymo bei vakaronių rengimo metodikos sričių. Pagrindiniai stovyklos dalyviai – studentai ir vyresniųjų klasių moksleiviai, tačiau atvyksta ir vyresni žmonės, šeimos su mažesniais vaikais. Pastaraisiais metais aktyviau ėmė dalyvauti užsienio lietuviai, svečiai. Vilniaus tradicinių šokių klubas išsiugdė nemažą muzikantų būrį, prie kurio prisideda iš kitų Lietuvos vietovių atvykę muzikantai. Į šokių mokymą įsitraukia ne tik šio klubo organizatoriai, bet ir įvairių folkloro ansamblių dalyviai. Gausėja tradicinių amatų mokytojų būrys, kurį kasmet savo iniciatyvomis papildo šioje srityje patirties įgijęs jaunimas. Stovyklos organizatoriai palaiko glaudžius ryšius su šokių gyvosios tradicijos propaguotojais ne tik kitose Lietuvos vietovėse (Varėnoje, Kaune, Kelmėje, Rumšiškėse, Elektrėnuose, Panevėžyje ir kitur), bet ir Latvijoje, Estijoje, Baltarusijoje. Šių šalių ir miestų atstovai aktyviai įsitraukia į stovyklos renginius. Draugaudami su Rygos, Talino, Tartu ir kitų klubų šokėjais, lietuviai vasaros stovyklose išmoksta ir kitų tautų šokių, kurie prigyja ir yra šokami nuolat. Kaip Norvegijoje, taip ir pas mus, Lietuvoje šokių tyrinėtojai ir entuziastai svarsto – ar tai gerai? Ar svetimų šokių pomėgis netaps impulsu ieškoti patrauklesnių, egzotiškesnių nei tradici-

niai lietuviškieji šokių? Atsakymo dar neturi nei solidžią patirtį turintys skandinaviečiai, nei dar tik įsisiūbuojantys lietuviški šokių klubai. Prie neabejotinai teigiamų dalykų galime priskirti augančią įtaką vietos žmonėms, kurie šokių klubuose ir jų rengiamose šokių stovyklose sudominami tradicine kultūra. Dėl šių stovyklų įvairiose Lietuvos vietovėse intensyviai buriasi tradicinių šokių mėgėjų būreliai, steigiasi vis nauji šokių klubai, vadovaujami tikrų entuziastų: nuo 2012 m. šokiais *užsikrėtė* klaipėdiškiai (Rita Šukienė), varėniškiai (Vaida Naruševičiūtė, Marius Galinis), Panevėžys (Lina Vilienė), Kaune šioje srityje aktyvi yra Laura Lukenskienė, Šiauliuose – Diana Martinaitienė, Šilalėje – Jolanta Kasputytė, atsiranda šokių entuziastų Utenoje, Ukmergėje, Pasvalyje, Kaišiadoryse, Mažeikiuose, Sedoje, Juknaičiuose. Panašu, kad šokių klubų veikloje šiuo metu jau skandinavai pavydžiai žvelgia į Rytų šalių, iš jų – ir Lietuvos, šokių klubus, nes jų aktyviausi tradicinių šokių propagotojai – senyvo amžiaus žmonės. Padėtis daug geresnė gal tik Norvegijoje.

Tuo įsitikinome ir mes, turėję galimybę dalyvauti projekto „Šokantis kaimas“ festivalio bei jaunimo stovyklos „Savaitgalis Halingdalyje“ renginiuose. Atidžiai stebėjome, kaip dirba organizatoriai, kaip noriai vaikai ir jaunimas mokosi, ne tik patys šoka, bet ir atidžiai bei pagarbiai stebi kitų pasirodymus. Būnant čia į klausimą, kiek šokiai gali būti paveikūs, bandant įtraukti į apmalšusį etnokultūrinį judėjimą jaunimą, galėjome atsakyti tik vienareikšmiškai teigiamai. Šią nuostatą stiprina ir D. Urbonavičienės pasakojimas, jog ir Lietuvoje į šokių klubų veiklą įsilieja daug jaunų žmonių. Pradžioje jiems, žinoma, nei tradicijos, nei folkloras pernelyg nerūpi. Jie nėra prieš tai nusistatę, bet mažai tesigilina. Būna, ateina su draugais, pradeda šokti ir tai jiems pradeda patikti. Su dainomis taip lengvai neįsitrauktų, nes gražiai, patraukliai padainuoti iš karto paprasčiausiai nepavyktų, o šokis, būdamas paprastesnis, iškart prigyja. Be to, lietuvių šokiai išties yra labai žaidybiški, smagūs, įvairūs. Kaip tai kontrastuoja su įsigalėjusiu stereotipišku lietuviu – melancholiško, liūdno, verkšlenančio – įvaizdžiu! Pagal šokius mes tikrai gerokai patraukė! O ir senieji kaimo žmonės pasakoja, kad kai jaunystėje šokdavo, aplinkui dulkės rūkdavo, merginų sijonai tik „ūžt, ūžt! virš galvų skraidydavo!“. Džiugu, kad daugelis atėjusiųjų į klubą ir iš pradžių įsitraukusių tik į šokimą, vėliau pradeda domėtis folkloru, amatais, ima lankytis folkloro festivaliuose (pagal *Šokėjos dalia*: pokalbis su J. Basanavičiaus premijos laureate Dalia Urbanavičiene. Iš: *Liaudies kultūra*, 2015, Nr. 6 (165), p. 20–31).

Grįžtant prie patirties iš Norvegijos, norisi akcentuoti ir paskatinti perimti tradicinės instrumentinės muzikos ir liaudies šokio savaitgalio jaunimui idėją, kur susirinkęs gausus vaikų ir jaunimo būrys būtų mokomi ne patyrusių vyresnių mokytojų, o tokių pat jaunų, tik labiau pažengusių tose srityse, jaunuolių. Kodėl tai svarbu? Todėl, kad, tada mokymosi metu nesijaučia jokio atotrūkio tarp jaunųjų mokytojų ir mokinių, nes mokytojai viską daro kartu kaip lygus su lygiu. Tik per pabaigos koncertą, kurio metu visi atliko tai, ką per savaitgalį išmoko, matėsi, kad mokytojai prisiima atsakomybę už atliekamą kūrinį, o mokiniai kartu su jais jaučiasi patogiai ir saugiai. Matėsi ir tai, kad juos žavi ir įkvepia vos vos vyresnių mokytojų meistriškumas, kad jiems labai norisi būti panašiais į juos. Tuo akivaizdžiai įsitikinome Norvegijoje jaunimo stovyklos „Savaitgalis Halingdalyje“ metu.